

se je tem zahtevam upiral, ker bi izgubil tako svoje najboljše dohodke. Drugače je bilo pod njegovim naslednikom Maksimilijanom I., ki je tudi osebno mrzil žide in ki je 1496 po deželnem zboru v Mariboru ugodil štajerskim in koroškimi stanovom proti odškodnini 4000 fl. ter ukazal židom, da morajo zapustiti do 6. januarja 1497 Štajersko in Koroško. Temu trdemu povelju so se morali udati, prodali so svoja mariborska imetja in zapustili za vedno mariborski ghetto.

Izgnanci so se naselili v Trstu, na Dunaju, največ pa jih je odšlo v šopronjsko županijo, zlasti v »Sedmero občin« (Mattersdorf, Kobersdorf, Sackenbach, Frauenkirchen, Deutsch-Kreuz in Kittsee). Odtod so prišli njihovi potomci na Moravsko, Poljsko, v Gradiško, Gorico, severno Italijo (Benetke, Padova) in slednjič v Dalmacijo (Split). Spomin na Maribor so ohranili v razširjenih židovskih imenih Marburg (Marpurg, Morpurck), Marburger, Morpurghi in Morpurgo.⁷ Mnogi nosilci teh imen so dosegli ugledna in vplivna mesta. Nekateri so skrbeli kot dvorni židje za potrebe cesarske hiše in armade, postali nekaki plemiči in imeli lasten grb (kit, ki izbljuva preroka Jono). Drugi so bili privilegirani trgovci kakor Kaliman Morpurgo (1696), prednik današnjih baronov Morpurgo v Trstu, Mozes in Jakob Marburger v Gradiški (1624), Aron in Manasse Marpurghi v Gorici (1760) i. dr. Znamenit rabin je bil Semarja Morpurch v Padovi (1623). Zlasti so se odlikovali kot zdravniki.

⁷ O rodbini Morpurgo glej obširnejše: E. Morpurgo, La famiglia Morpurgo, Padova 1909 in Jüd. Lexikon pod »Morpurgo«.

⁸ Njegov nečak inž. Viktor Morpurgo mi je sporočil iz rodbinskega arhiva sledeče podatke: Po izročilu so split-

Tako sta bila doktorja medicine v Krakovu David Morpurgo (do 1648) in Aron Morpurgo sin Samsona (1671); Simon Marpurgo Cracoviensis pa bil 1664—1666 profesor zdravilstva na vseučilišču v Padovi. Na Dunaju živi še rodbina vseuč. profesorja Otona Marburga. Za nas Jugoslovane najpomembnejši potomec mariborskih židov pa je Vid Morpurgo,⁸ ki je ustanovil sredi preteklega stoletja v Splitu znano knjigarno in tiskarno, kjer je izšel 1862 prvi narodni časopis v Dalmaciji, Narodni list. Vid Morpurgo se je za služno udejstvoval tudi kot dalmatinski deželni poslanec in predsednik trgovske zbornice.

Z izgonom židov iz Maribora 1497 je po skoraj 250 letih mariborski ghetto prenehal in z njim zanimivo poglavje mariborske preteklosti.

Literatura: Rosenberg: Beiträge zur Geschichte der Juden in Steiermark, 1914. — Puff: Marburg in Steiermark (I, II), 1897. — Mally: Gassen-, Straßen- u. Plätzebuch der Stadt Marburg a. d. Drau, 1906. — Mayer S.: Wiener Juden, 1917. — Schulsinger: O pravnom i gospodarskom životu Jevreja v Štajerskoj, Koruški i Kranjskoj god. 1371—1497. Jevrejski Almanah za god. 5686 (1925—26), 106—117. — Kos F.: Doneski za krajevne kronike ČZN XVI, 4 sl. — Vodnik po Mariboru, 1932. — Mariborske slike, 1934. — Mnogo podatkov so mi dali gg. dr. David Herzog, deželni rabin in vseuč. profesor v Gradcu, dr. Lavoslav Šik, prvi podpredsednik židovske občine v Zagrebu in inž. Viktor Morpurgo, predsednik židovske občine v Splitu.

ski Morpurgi potomci mariborskih rabinov. Prvotno so živeli na Dunaju, odkoder jih je pregnal 1560 Ferdinand III., nakar so se naselili v Gradiški. 1670 je prišel Moše Morpurgo po daljšem bivanju v Orientu v Split, kjer živi rodbina do danes.

PRIMORSKA EMIGRACIJA V MARIBORU

RUDOLF GOLOUH

Vprašanja urbanizma so bila že pred vojno stalno na dnevnem redu. Še bolj pa so se ta vprašanja komplicirala in zaostriła po vojni, ko je nagromadenje ljudskih mas v večjih središčih ustvarilo nebroj težav in izzvalo nebroj socialnih sporov. V povojni Sloveniji sta se, čeprav v manjšem obsegu kot drugod, zlasti naglo razvila Ljubljana in Maribor. Glede Maribora je zanimivo zasledovati napredek mesta ter število in sestavo njegovega prebivastva, ker je bilo zlasti v prvih povojnih letih priseljevanje v naše mesto posebno močno in da je bil pri tem zlasti dotok primorskega življa zelo velik. Primorcev se je v poprevratni dobi naselilo v Maribor mnogo več nego drugam in se je zato govorilo o tem kot o nekem posebnem problemu mesta.

Ta dotok je bil nedvomno precejšen in je gotovo tudi močno sovplival na rast in razvoj Maribora, ven-

dar treba takoj pribiti, da ni bil zdaleč tako velik in odločilen kakor se misli. Če uvažujemo, da se je sorazmerno največ Primorcev naselilo v naše mesto in če pogledamo, koliko je stvarno danes Primorcev v Mariboru, vidimo, da je to število v sorazmerju z ostalimi priseljenci samo relativno.

Maribor je postal v jugoslovanskih razmerah glavno mesto severnega dela Slovenije. Medtem ko je bil pred vojno le predmestje Gradca, se je razvil po vojni zlasti z novo industrijo v naše najvažnejše obmejno središče. Pri nagli preobratni preobrazitvi mesta, ko je bilo treba zlasti na novo zasesti skoro vse javne in državne urade, je bilo dovolj prostora za vse, ki so se zatekli v Maribor. Priseljene sile so zaigrale v novih razmerah važno vlogo in so dale mestnemu napredku nov impulz. Spodnja tabela nazorno prikazuje povojno priseljevanje ter kaže na primeru Maribora, da vsaka

ljudska sredina vzdrži in absorbira le toliko novo priseljenih ljudi, kolikor jih zmore preko svojega izvirnega domačega prebivalstva.

Statistika članov mariborske mestne občine, kakor so bili vpisani v članske knjige, nam daje konec leta 1934. naslednje stanje:

PO ROJSTNEM KRAJU

	Maribor	Sreza, levi in desni breg	Ostala Dravska banovina	Ostala Jugoslavija	Avstrija	Č. S. R.	Italija	Madjarska	Nemčija	Drugi	Vsi
Vpisani pred 1. 1919.	7465	2485	2587	251	2776	385	416	210	109	79	16.851
Črtani pred 1. 1919.	2424	50	52	17	608	23	26	9	5	6	3.220
Ostane 1. 1919.	5041	2435	2535	234	2168	362	390	201	104	73	13.631
Vpisani po 1. 1919.	6023	3442	5131	642	1387	202	3554	64	48	120	20.613
Črtani po 1. 1919.	5454	211	651	118	2395	124	73	20	42	33	9.121
Ostalo:	5610	5666	7015	758	1160	440	3871	245	110	160	25.123

Iz tega je razvidno, da znaša danes število v našem mestu naseljenih ter v Primorju in v ostalih krajih Italije rojenih oseb 3871. In tu so všteti tudi oni, ki so se sicer rodili v Primorju, ki so pa bili po svojih starših iz tukajšnjih krajev in v mariborsko ozemlje pristojni.

Pritok Primorcev v naše mesto pa je bil v povojnih letih mnogo večji; moral pa se je iz Maribora preokreniti dalje ali v notranjost države ali v druge države (dokler je bilo to mogoče), ker mesto samo ni zmoglo daljnjega dotoka. V glavnem se je trajno in stalno naselil v Mariboru le oni del primorske emigracije, ki se je priselil semkaj takoj po vojni in zasedel izpraznjena službena mesta.

Jedro mestnega prebivalstva daje tudi v posebnih razmerah, v katerih je bil in se razvijal Maribor po vojni, še vedno prebivalstvo iz mesta in najbližje okolice sreza Maribor (desni in levi breg), okoličanom sledijo priseljenci iz ostalih okrajev Dravske banovine in na tretjem mestu nahajamo priseljence iz Primorja.

Gornja tabela navaja Primorce, ki so člani občine. Pri ostalih prebivalcih Maribora je njihovo število sorazmerje še veliko nižje in se stalno menja. To so večinoma oni Primorci, ki so se priselili sem kasneje in iskali eksistenčnih možnosti v prostih poklicih. Ta drugi val priseljevanja se je zlasti občutil potem, ko se je začela v Mariboru razvijati tekstilna industrija. Število teh pa je majhno in se zlasti zadnja leta stalno krči, ker je Primorcu z neurejenim državljanstvom težko najti zaposlitve v privatnem podjetju, ne glede

na to, da že sama gospodarska kriza in vedno večja brezposelnost izključujeta iz delovnega trga v prvi vrsti tuje delovne moči. Od tega drugega priseljevanja so ostali stalno v našem mestu predvsem gospodarsko neodvisni, kakor trgovci, industrijci, posestniki itd. Slednji so se naselili zlasti v mariborski okolici,

kjer so si nakupili posestva in na katerih živijo kot delavni in podjetni poljedelci. Ta del emigracije je našemu domačemu gospodarstvu zlasti v narodnem pogledu mnogo koristil.

V političnem oziru se je primorska emigracija udeleževala zlasti v nacionalnem delu; politično ni izstopala nikoli samostojno, marveč se je opredeljevala po mariborskih političnih organizacijah. Ustanovila pa je več aktivno delujočih kulturnih društev; za one emigrante, ki so morali radi vedno težjih političnih in nacionalnih razmer zadnjih časov zapustiti svoje primorske domove in ki so bili večinoma navezani na javno pomoč, pa se je ustanovil pomožni odbor. Spajanje z lokalnim življenjem je temeljna črta mariborskih Primorcev in radi tega se je najbrže dobršen del zlasti prvotne primorske emigracije že amalgamiral s podravskega mestnim življenjem.

Kakor že rečeno, sestavljajo večino mariborskih Primorcev predvsem državni nameščenci (številčno zlasti policijski in železniški uslužbenci), medtem ko je zlasti število delavcev in inteligence v prostih poklicih relativno majhno. To dokazuje, da so pritok Primorcev v Maribor izzvale predvsem prekratne razmere, in da je ta pritok odgovarjal potrebam tedanjega časa.

K naglemu razvoju in preoblikovanju Maribora so novi someščani doprinesli znaten delež. Kakor so vedno in povsod na razvoj mest močno vplivale priseljene aktivne sile, tako je tudi v našem slučaju emigracija prispevala svoje k napredku in k ustvarjanju novega lica in bistva mariborskega mesta.